

# ARCHAEOLOGIA BELGICA

121

H. ROOSENS en G.V. LUX

## EEN GALLO-ROMEINSE TUMULUS TE EBEN-EMAEL - KANNE

IN BIJLAGE : DE ROMEINSE OVERBLIJFSELEN  
TUSSEN TONGEREN EN MAASTRICHT

G. V. LUX

BRUSSEL  
1970

EEN GALLO-ROMEINSE TUMULUS TE EBEN-EMAEL - KANNE

ARCHAEOLOGIA BELGICA

*Dir. Dr. H. Roosens*

Studies en verslagen uitgegeven door de  
Nationale Dienst voor Opgravingen,  
Jubelpark 1  
1040 Brussel

Etudes et rapports édités par le  
Service national des Fouilles,  
Parc du Cinquantenaire 1  
1040 Bruxelles

D/1970/0405/37



# ARCHAEOLOGIA BELGICA

121

H. ROOSENS en G.V. LUX

## EEN GALLO-ROMEINSE TUMULUS TE EBEN-EMAEL - KANNE

IN BIJLAGE : DE ROMEINSE OVERBLIJFSELEN  
TUSSEN TONGEREN EN MAASTRICHT

G. V. LUX

BIBLIOTHEQUE  
C.R.M.S.

BIBLIOTHEEK  
K.C.M.L.

BRUSSEL  
1970



## EEN GALLO-ROMEINSE TUMULUS TE EBEN-EMAEL - KANNE

Eben-Emael en Kanne zijn twee gemeenten op de oostrand van het Haspengouws plateau dat ten zuiden van Maastricht door de krijtfalaise van de Maas begrensd wordt. Het landschap is er doorsneden door het trogvormige Jekerdal met zijn grillig oplopende wanden en door de diepe vaargeul van het Albertkanaal (fig. 1). In de vallei monden talrijke spelonken en onderaardse gangen uit, die tijdens de voorbije eeuwen ter winning van mergelblokken gedolven werden.

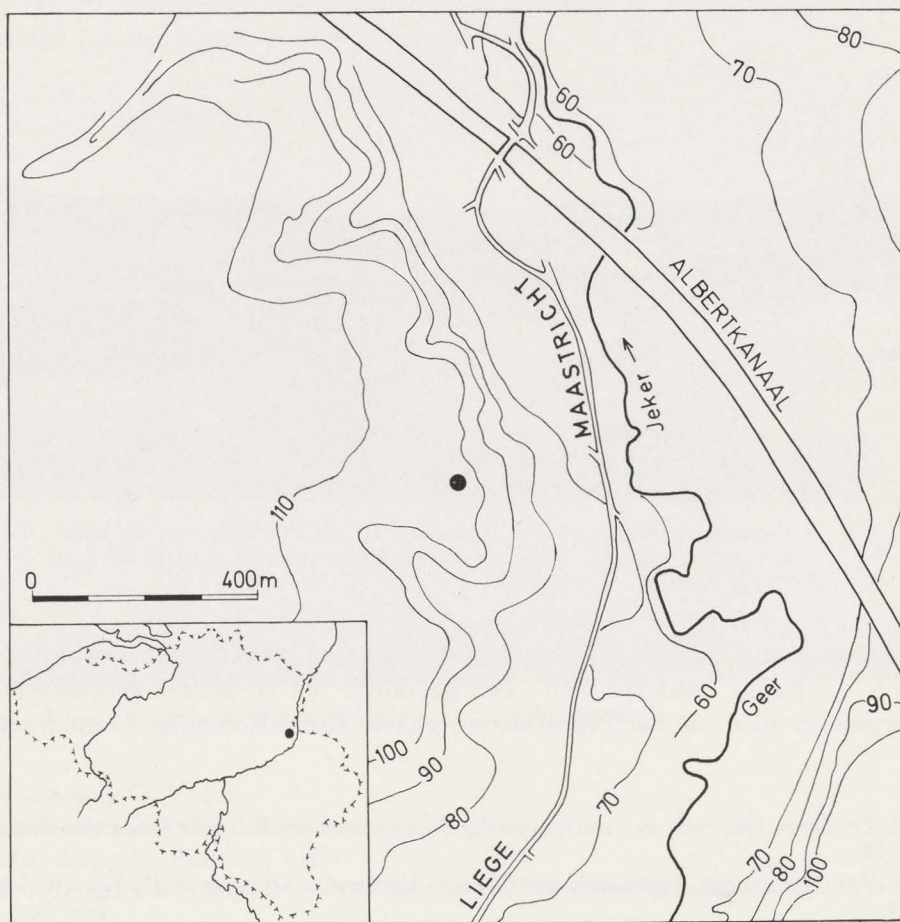


Fig. 1. — Situatiekaart. — Carte de situation.

Eben-Emael bestaat uit de voormalige Loonse heerlijkheden Eben en Emael, die twee onderscheiden gemeenten waren en het Loonse rechtsgebied Eymael vormden, in beroep onderhorig aan het hof van Vliermaal <sup>1</sup>. Kanne was weleer een patrimoniaal bezit van de H. Lambertus (fig. 2). Reeds vroegtijdig werd zijn grondgebied in twee gesplitst : Op- en Neerkanne, twee heerlijkheden met eigen hof, vierschaar en burgemeester. Opkanne werd op 2 juni 965 aan het kapittel van Sint-Martinus te Luik afgestaan. Neerkanne werd vóór 1353 in leen gegeven aan de wereldlijke heren van dezelfde naam <sup>2</sup>.



Fig. 2. — Gezicht op Kanne en het landschap aan de overzijde van de Jeker en van het Albertkanaal. — Vue sur Kanne et le paysage au-delà du Geer et du Canal Albert.

Op archeologisch gebied leverden beide gemeenten reeds talrijke overblijfselen op <sup>3</sup>. Te Kanne ontdekte men : een gepolijste bijl en andere gebruiksvoorwerpen in silex uit het Neolithicum, enkele Gallo-Romeinse brandgraven,

<sup>1</sup> E. DE SEYN, *Geschied- en Aardrijkskundig Woordenboek der Belgische gemeenten*. Brussel, I, 338.

<sup>2</sup> J. VAN HEUKELOM, *Toponymie van Kanne*, *Verzamelde Opstellen XIII*, Hasselt, 1937, 209.

<sup>3</sup> M. BAUWENS-LESENNE, *Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige vondsten in Limburg*. Brussel, 1968, 417-420 (Eben-Emael), 138 & 139 (Kanne).



tegulae en imbrices van een Romeins gebouw in de buurt van het Stichelveld <sup>1</sup> en een Merovingische triëns. Te Eben-Emael werden gevonden : een gepolijste bijl, een hertshoornen kam en meerdere silexwerktuigen uit het Neolithicum. Uit diezelfde periode dateren wellicht ook twee menselijke schedels en een menselijk geraamte. Uit de Romeinse tijd werden heel wat fragmenten van dakpannen aangetroffen op zowat 250 m ten zuidoosten van de plaats Lava <sup>2</sup> en ook op een terrein gelegen tussen de kerk van Emael en de Jeker <sup>3</sup>. Bovendien is nog een Gallo-Romeinse tumulus te vermelden langs de weg die Emael met het naburige dorp Lanaye verbindt, niet ver van de oude Luikerbaan. Hij werd in het begin van deze eeuw onderzocht, evenwel zonder resultaat <sup>4</sup>. In tegenstelling tot die heuvel die uiterlijk nog intact bleef, is de tumulus die het voorwerp van onze studie uitmaakt, sedert onheuglijke tijden afgevlakt (fig. 3). Hij tekent zich nog af als nauwelijks merkbare, cirkelvormige verhevenheid op een plaats, *de Heijse* genaamd <sup>5</sup>.



Fig. 3. — De genivelleerde tumulus. — Le tumulus nivelé.

<sup>1</sup> Vaststelling G. V. Lux.

<sup>2</sup> Mededeling J. Jodogne, Emael.

<sup>3</sup> Mededeling N. Peuskens, Lixhe.

<sup>4</sup> F. HUYBRIGTS, La route romaine de Maestricht à Hallembaye-Visé, *B.S.S.L.L.* XXXVIII, I, 1923, 139.

<sup>5</sup> We ontdekten hem tijdens een prospectietocht op 7 februari 1967, dank zij de toponymische aanwijzingen uit voornoemd werk van J. Van Heukelom, blz. 275, nr. 317 : „op



Deze toponiem die heester betekent, wijst op een onvruchtbaar terrein. Dit is te wijten aan de samenstelling van de boven- en ondergrond. Zoals ook in de omgeving bestaat de bodem in hoofdzaak uit een krijtformatie uit het Mesozoïcum of het secundair van het Senoon, waarboven het Maastrichtse krijt gelegen is. Hierop rust een dikke, rosbruine grindlaag die op haar beurt met een dunne, fijnkorrelige leemlaag is bedekt en vermengd met kleine en dikke maaskeien <sup>1</sup>.

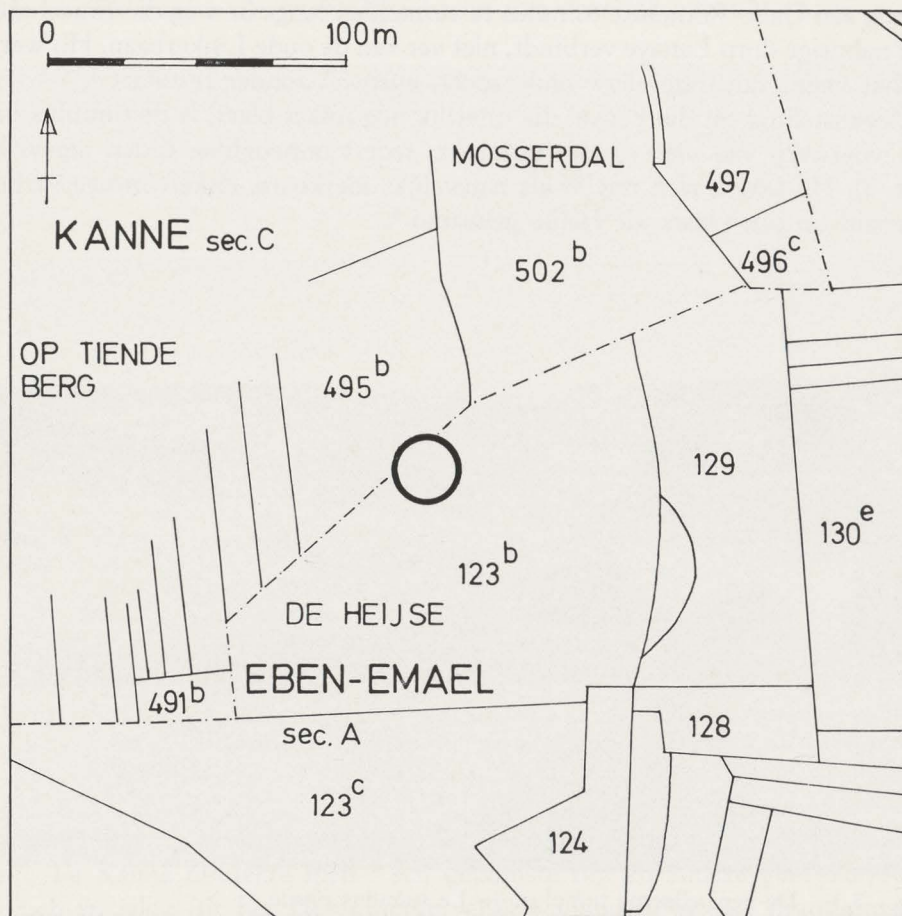


Fig. 4. — Kadasterplan. — Extrait du plan cadastral.

de heijse boven de tombe" — „Op Emaeler grondgebied, aan de grens, kleine verhevenheid achter het Mosserdal, in de vorm van een tumulus". Het is niet uitgesloten dat een vermelding bij L. Stroobant, *Taxandria* II, 1904-05, 176, eveneens op deze tumulus betrekking heeft: „à Canne, près du village sur le flanc de la montagne existe un monticule tronqué qui semble être un tumulus".

<sup>1</sup> *Het landschap van Caestert bij Klein-Ternaaien*, Publicaties der wetenschappelijke Belgisch-Nederlandse commissie voor de bescherming van de Sint-Pietersberg 2, 1953, 6-8.

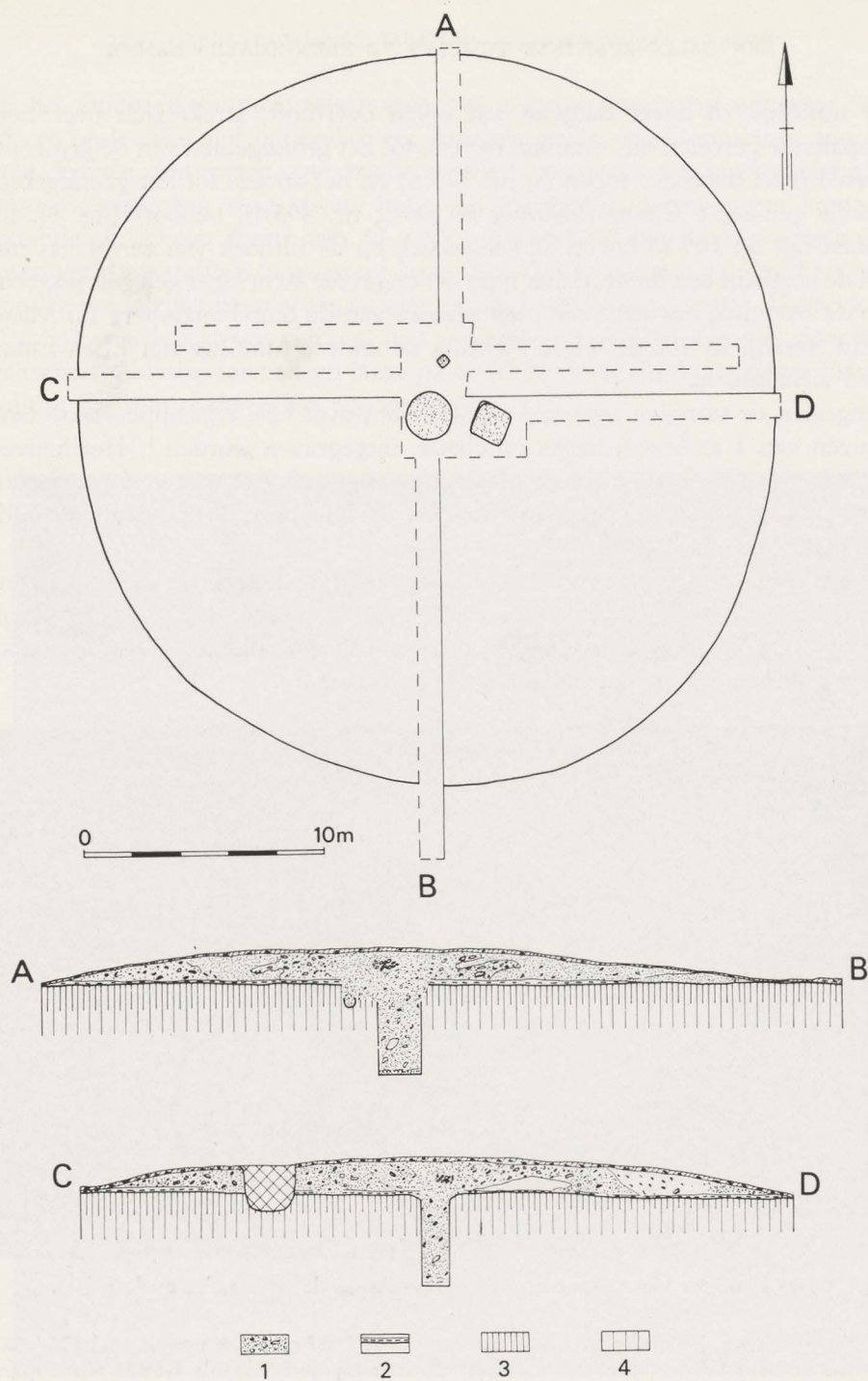


Fig. 5. — Plattegrond en doorsneden van de tumulus. — Plan et coupes du tumulus.  
 1 : Heuvellichaam. Tertre. — 2 : Oud oppervlak. Ancienne surface. —  
 3 : Leem met keien. Limon et galets. — 4 : Grindlaag. Gravier.



De tumulus, of liever datgene wat ervan overblijft, strekt zich over twee aanpalende percelen uit, waarvan het ene tot het grondgebied van de gemeente Eben-Emael (kadaster sectie A, nr. 123 b) en het andere tot het grondgebied van de gemeente Kanne (kadaster sectie C, nr. 495 b) behoort (fig. 4). De plaatst ligt op 105 m boven de zeespiegel, op de uithoek van een terras met aan de oostkant een brede afzink naar het ongeveer 40 m lager gelegen Jekerdal. Op de overzijde ontwaart men het plateau van de Sint-Pietersberg bij Maastricht, terwijl in zuidoostelijke richting de andere tumulus van Eben-Emael goed zichtbaar is.

Aangezien de tumulus afgevlakt was, konden over heel zijn oppervlakte twee sleuven van 1 m breed, haaks op elkaar, uitgegraven worden <sup>1</sup>. Het heuvellichaam was opgebouwd uit een leemachtige grondsoort met veel maaskeien. De diameter bedroeg ongeveer 30 m en de hoogte 1,30 m boven de oude bouwlaag (fig. 5).

Op een diepte van 55 cm onder het huidig oppervlak, ongeveer in het centrum van de heuvel, stootten we op een donkere vlek van  $1,36 \times 0,88$  m met steenpakking (fig. 6). Onmiddellijk daaronder lagen, tussen kleinere keien, houtas, enige crematieresten <sup>2</sup> en enkele aardewerkscherven.



Fig. 6. — Donkere vlek met steenpakking. — Amas de terre noire et de galets.

<sup>1</sup> De opgravingen hadden plaats in juli en augustus 1967 en in de maand mei 1968. Wij danken de heer W. Thyssen, amanuensis-technicus bij de Nationale Dienst voor Opgravingen, voor zijn kundige medewerking, evenals het gemeentebestuur van Eben-Emael en de Heer J. Hennus, respectievelijk eigenaar en pachter van het terrein.

<sup>2</sup> Er kon niet uitgemaakt worden of de beenderen van menselijke of dierlijke herkomst zijn.



In het zuidoostkwadrant, iets buiten het centrum kwam op ongeveer 10 à 15 cm onder het oud oppervlak een bronzen munt van Domitianus aan het licht. Enkele centimeter lager begon zich het spoor van een houten kist af te tekenen; eerst een vaag, zwart lintje dat geleidelijk vastere vorm kreeg en uiteindelijk, op een diepte van 80 à 85 cm, uitgaf op een donker-zwarte vlek waarover de grafgraven uitgespreid lagen (fig. 7). Op de rand van het kistspoor vonden we talrijke ijzeren nagels met de kop naar buiten gericht. De bodemaflijning van de kist was vierkant met een zijde van 1,40 m. De kuil sloot zeer nauwkeurig hierbij aan; alleen langs de noordwestkant bleef een kleine tussenruimte die met dikke keien was opgevuld.

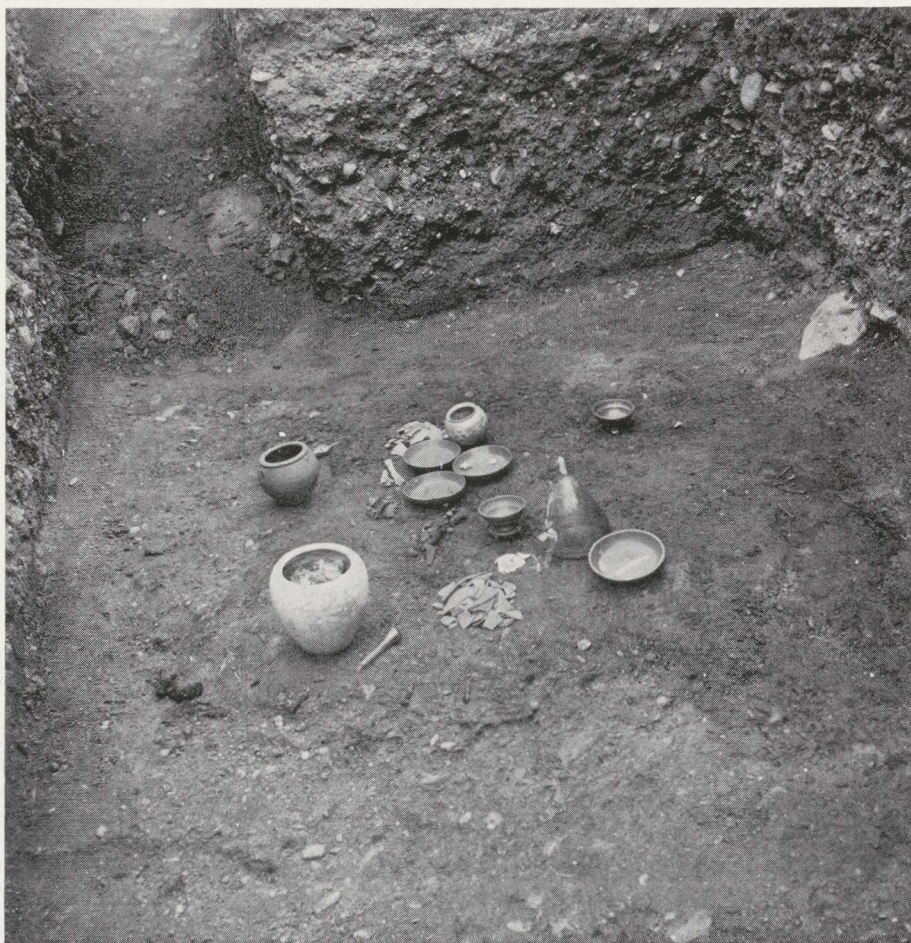


Fig. 7. — De grafgraven op de bodem van de kist. — Répartition du mobilier funéraire sur le fond du caveau.



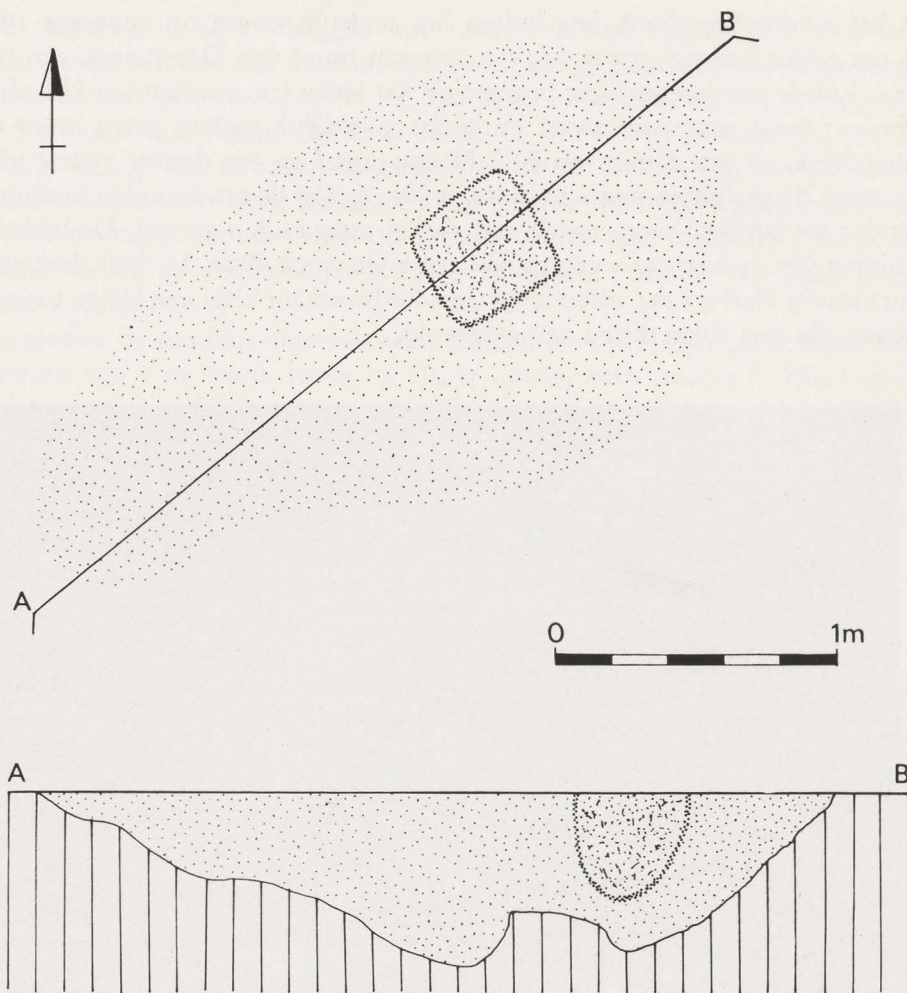


Fig. 8. — Vlek met paalspoor. — Dépotoir et trou de pieu.

De grafgiften waren in geen bepaalde orde opgesteld. Terwijl de meeste voorwerpen ongeveer in het midden van de kist waren neergezet, stond de lijkurne met een glazen flesje ernaast ietwat afgezonderd in de noordwesthoek. Tussen de grafgiftten lagen potscherven, verroeste en niet verroeste nagels en ook bronsfragmenten verspreid; sommige van deze voorwerpen vertonen sporen van verbranding.

Op 2,20 m ten noordwesten van de grafkamer, op ongeveer 65 cm onder het oud oppervlak, tekende zich binnen een donkere, ovale vlek van  $1,80 \times$

1,40 m<sup>1</sup> een kleine vierkante aflijning af van 40 cm zijde (fig. 8). Deze verdween 40 cm lager. Middenin zat een stuk hout.

Tenslotte vond men ook nog, juist in het centrum van de heuvel, een regelmatig cirkelvormige put met een middellijn van 2 m en een diepte van 4 m onder het oud oppervlak. Langs boven bestond de vulling uit leem en wat keien, waartussen verspreide houtskoolvlokjes en scherven werden aangetroffen<sup>2</sup>. Op ongeveer 2,80 m lag een silexlemmer. Naarmate men dieper groef werd de grond vochtiger en kwamen meer en meer dikke stenen te voorschijn, waaronder één van zeer grote afmetingen : 60 cm lengte en 1,10 m omtrek.

De grafgiftten omvatten (fig. 9-11) :

1. Witte urne (h. : 19,3 cm); fijne, zandige klei; hard gebakken; ruig oppervlak. Onder de rand is een gaatje aangebracht van ca. 1 cm diam. Bevatte de crematieresten.
2. Flesje in blauwgroen glas (h. : 12,6 cm); doorzichtig met slierten en luchtbelletjes.
3. Grijs pot (h. : 13 cm); fijne, zandige klei; hard gebakken; bruinroze kern; ruig oppervlak. Onder de rand twee knobbelletjes; de derde ontbreekt.
4. Terra sigillata-bord Drag. 18 met stempel MERCATO (diam. 16,8 cm); goed gebakken; zacht glanzende deklaag; rand en standring wat afgesletten.
5. Kruikfles in blauwgroen glas (h. : 28,2 cm); heldere spijzen; plaatselijk wat slierten; schuine, licht gemerkte ribben op een zijde van de wand.
6. Zwartgrijs pot (h. : 14,7 cm); fijne, zandige klei; hard gebakken; grijs kern; ruig oppervlak. Drie knobbelletjes onder de rand.
7. Wit kommetje (diam. : 9,2 cm); fijne klei; goed gebakken; glad oppervlak; scherp afgesneden rand ietwat naar binnen hellend.
8. Terra sigillata-kom Drag. 27 met anepigraphische stempel (diam. : 11,7 cm); hard gebakken; glanzende deklaag; splinternieuw.
9. Terra sigillata-kom Drag. 27 met stempel CRISPI (diam. : 11,7 cm); hard gebakken, matte deklaag; splinternieuw.
10. Klein bordje in Bordeaux-rood, opaak glas met zwart gevlamde vlekken (diam. : 8 cm); in een vorm gegoten.
11. Flesje in groenblauw glas (h. : 8,2 cm); troebel met luchtblaasjes en slierten; onregelmatig gevormd.

<sup>1</sup> Deze vlek bevatte o.a. een paar fragmenten van ruwe, bruine ceramiek met veel grove kiezelletjes.

<sup>2</sup> Vermelden we enkele kleine scherven in rood aardewerk van Romeinse makelij; twee verbrande scherven, eveneens Romeins; twee scherven in bruin, uit de hand gevormd aardewerk met geglad oppervlak, die inheems Romeins kunnen zijn.



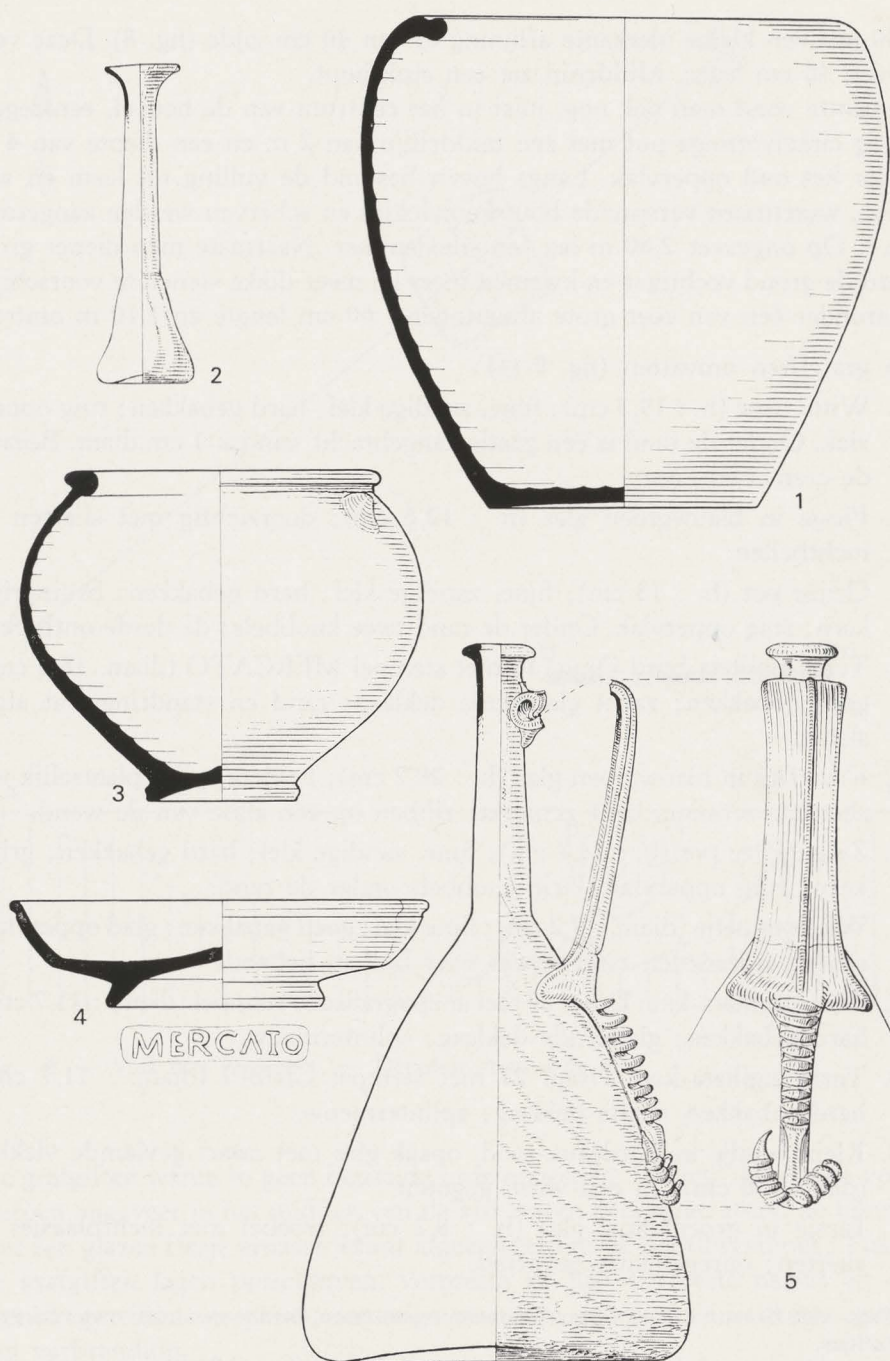


Fig. 9. — De grafvondsten. S. : 1/3; stempel : 1/1. — Le mobilier funéraire. Ech. : 1/3; sigle : 1/1.

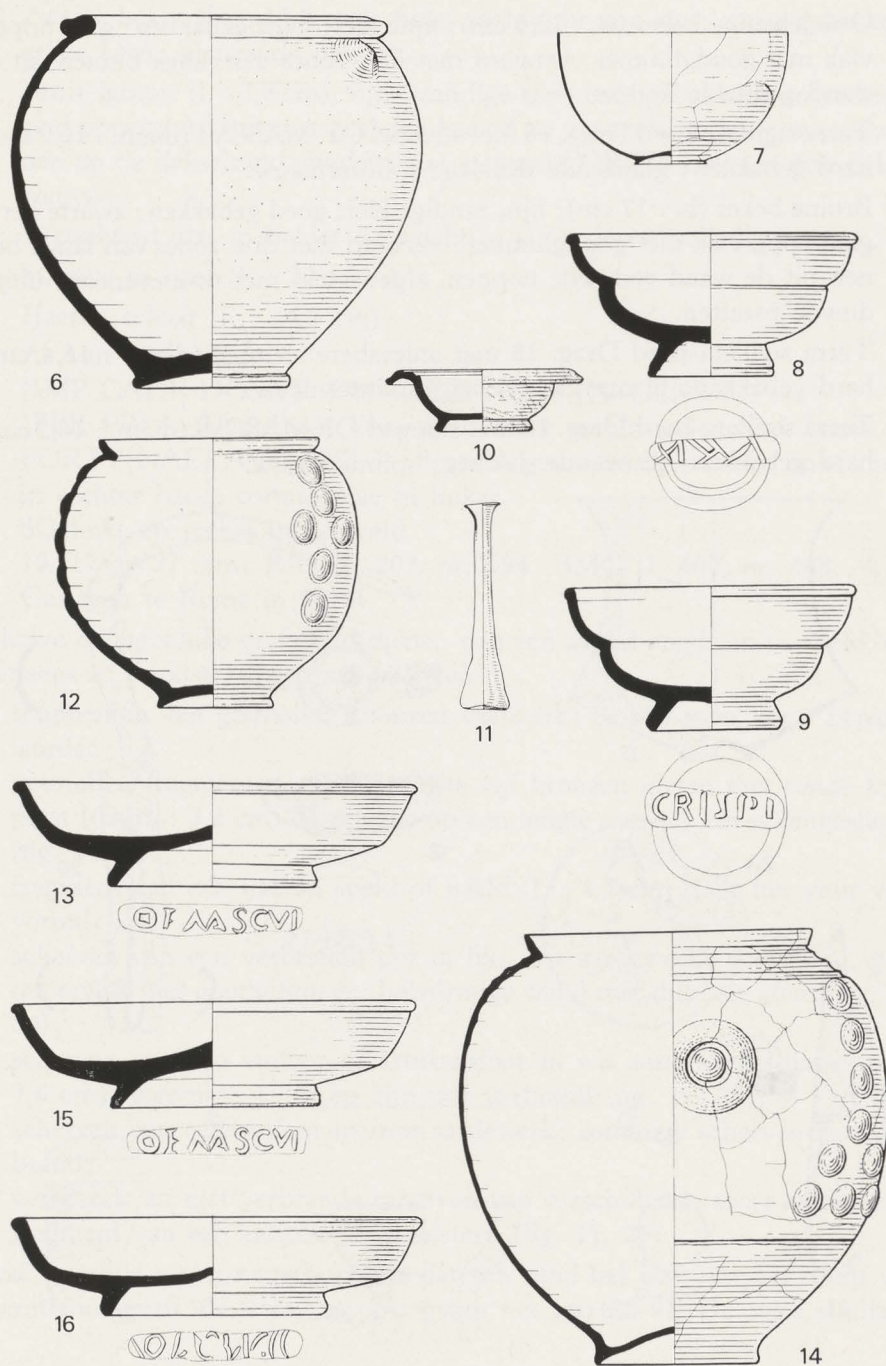


Fig. 10. — De grafvondsten. S. : 1/3; stempels 1/1. — Le mobilier funéraire. Ech. : 1/3; sigles : 1/1.



12. Oranjebruine beker (h. : 10,6 cm); fijne klei; hard gebakken; glad oppervlak met goudglimmer; versierd met drie zones van langs binnen uit de wand geduwde noppen.
13. Terra sigillata-bord Drag. 18 met stempel OF MASCVI (diam. : 16,2 cm); hard gebakken; glanzende deklaag; splinternieuw.
14. Bruine beker (h. : 17 cm); fijn, zandige klei; goed gebakken; zwarte kern; glad oppervlak met goudglimmer; versierd met drie zones van langs binnen uit de wand geduwde noppen, afgewisseld met drie eveneens uitgeduwde rozetten.
15. Terra sigillata-bord Drag. 18 met onleesbare stempel (diam. : 16,4 cm); hard gebakken; glanzende deklaag; splinternieuw.
16. Terra sigillata-bord Drag. 18 met stempel OF MASCVI (diam. : 16,2 cm); hard gebakken; glanzende deklaag; splinternieuw.

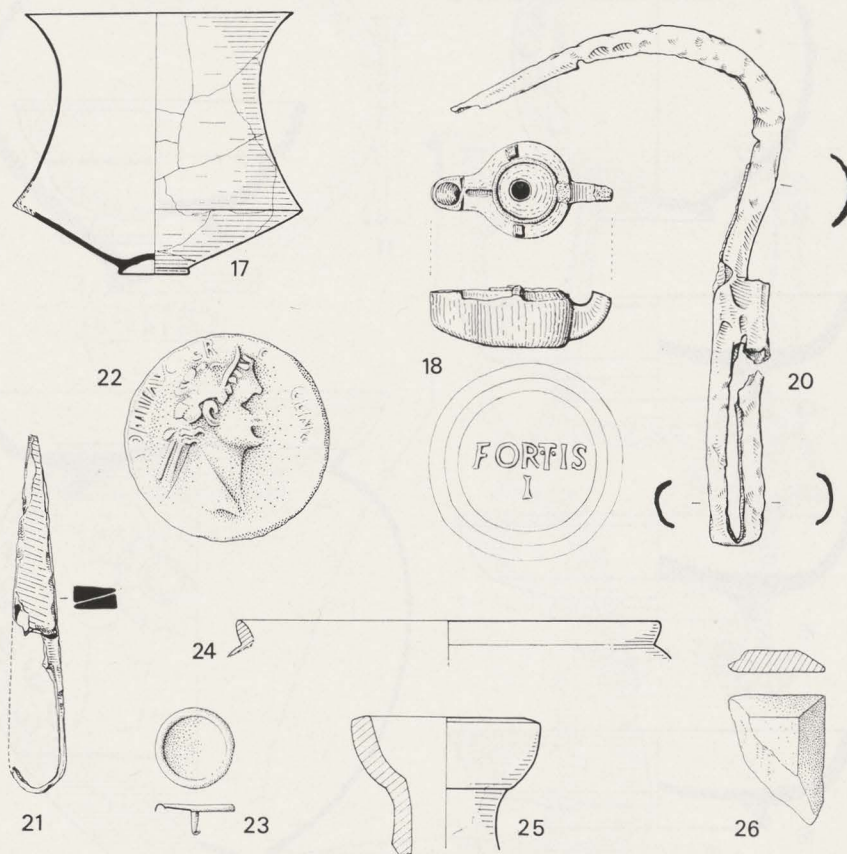


Fig. 11. — De grafvondsten. S. : 1/3; stempel en munt : 1/1. — Le mobilier funéraire. Ech. : 1/3; sigle et monnaie : 1/1.



17. Zwarte beker (h. : 10,3 cm); fijne, zachte, bruine klei; zacht gebakken; grijze kern; glanzende deklaag.
18. Bruin lampje (l. : 7,3 cm); fijne, zandige klei; hard gebakken; grijze kern; glad oppervlak; tuit met gesloten kanaal en oppervlaktegleuf; twee knoppen op de dekselrand; bodem met stempel FORTIS I tussen drie cirkelgleuven.
19. Verpulverd glas in helder doorzichtige spijs; haast volledig vergaan.
20. Strigilis in ijzer (l. : 20,4 cm).
21. IJzeren schaar (l. : 14,2 cm).
22. As van Domitianus.\*  
[IMP CAES] DOMIT AVG GERM COS XV CENS  
[PER PP] — Hoofd van Domitianus naar rechts, gelauwerd, baard.  
FORTV[NAE] AVGVSTI — Fortuna gedrapeerd, staande links; roer in rechter hand, cornucopiae in linker.  
SG links en rechts in het veld.  
10, 17 g; 27 mm; RIC II, 203, nr. 394; BMC II, 400, nr. 448.  
Geslagen te Rome in 90-91.

Behalve de eigenlijke grafgiften dienen nog een aantal vondsten vermeld, die eveneens in de kist werden aangetroffen :

- fragmenten van gesmolten bronzen vaatwerk; er kan geen vorm bepaald worden;
- gesmolten fragmenten van tenminste vijf bronzen nieten met ronde kopplaat (diam. : 3,2 cm) en pin die op een lengte van 1,3 cm is omgeslagen (fig. 11, 23);
- fragment van een ijzeren speld of naald (l. : 4,5 cm) door het vuur vervormd;
- scherven van een verbrande pot in fijn, wit aardewerk; geelachtig, glad oppervlak met goudglimmer; bolvormige wand met dubbele gleuf (fig. 11, 24);
- scherven van een amfoor of kruikamfoor in wit aardewerk (diam. tuit : 7,6 cm); sommige scherven zijn wat verbrand (fig. 11, 25);
- scherven van een amfoor in roze aardewerk; sommige scherven zijn verbrand;
- verbrande en niet verbrande scherven van verschillende soort aardewerk;
- fragment van een zalfplaatje in leisteen (fig. 11, 26).

Deze tumulus is vrij nauwkeurig te dateren rond het jaar 100. De munt van Domitianus geeft als terminus post quem het jaar 90-91. De twee sigillata-

\* Wij danken de Heer G. De Boe, attaché bij de Nationale Dienst voor Opgravingen, voor de identificatie van de munt.

kommetjes Drag. 27 en de vier borden Drag. 18 zijn splinternieuw. De stem-pels zijn niet jonger dan de regering van Domitianus (81-96). De chronologie van het overige vaatwerk bestrijkt een tijdspanne die eveneens de regerings-periode van deze keizer omvat.

Al de voorwerpen, behalve de munt, waren geborgen in een houten, vierkante kist van 1,40 m zijde en ten minste 60 cm hoog. De dikte van de planken bedroeg ongeveer 5 cm (fig. 12). Niet alleen het spoor van het vergane hout verraadt deze afmeting, maar ook verschillende nagels waarvan de punt op 5 cm van de kop was omgeslagen.

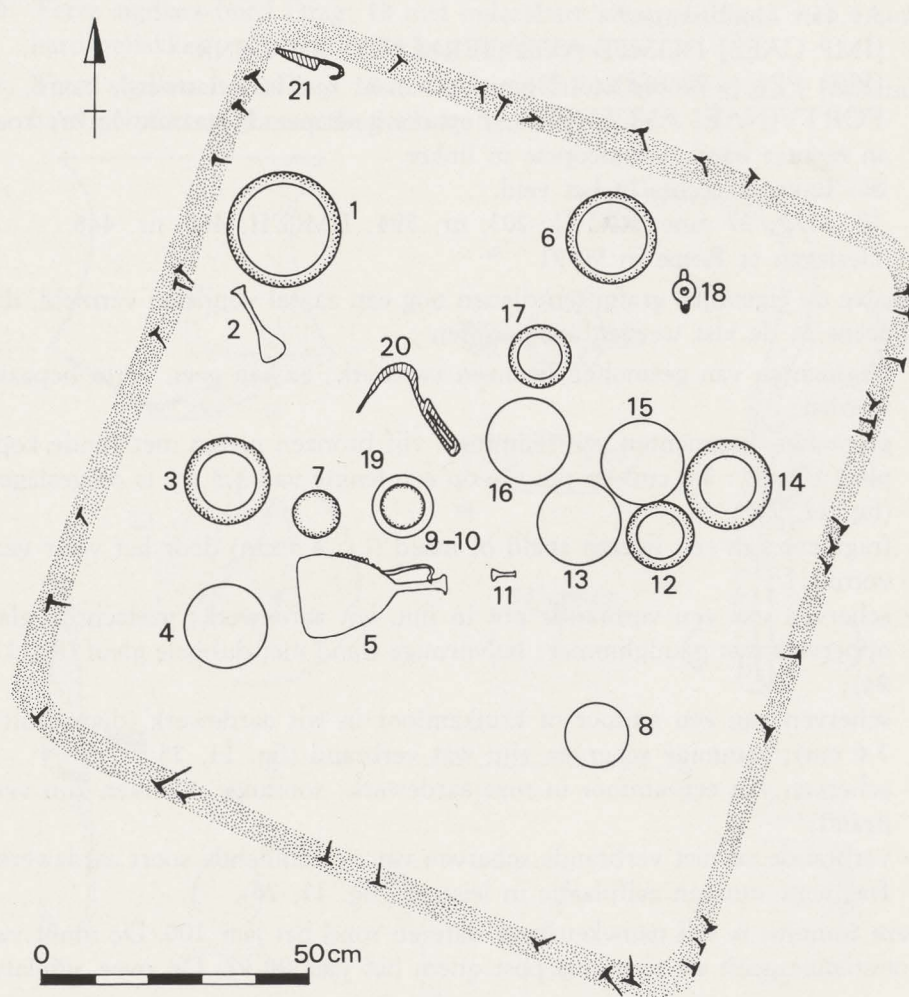


Fig. 12. — Omlijning van de grafkist met ligging van de voorwerpen. — Contours du caveau funéraire avec disposition du mobilier.



Een aantal grafgraven kwamen paarsgewijze voor : twee unguentaria, twee vergulde noppenbekers, twee knobbelpotten, twee sigillata-kommetjes en vier sigillata-borden. Gelijkaardig verschijnsel werd ook vastgesteld in de nabij gelegen tumuli van Rosmeer en Riemst <sup>1</sup>. Een merkwaardig voorwerp is de strigilis. Twee zulke schraapijzers zijn vermeld in de tumulus van de schilder te Sint-Huibrechts-Hern <sup>2</sup>. Op en naast het sigillata-bord nr. 15 lagen dierenbotten; andere waren verbrand. De gecremeerde mensenbeenderen duiden op een volwassen man <sup>3</sup>. De munt lag niet in de urne; ze werd boven de kist aangetroffen en was vermoedelijk op het deksel neergelegd.

De aardewerkscherven, het gesmolten brons en de nagels die tussen de grafgraven werden aangetroffen, zijn wel opzettelijk op de bodem van de kist uitgestrooid. Niets wijst erop dat ze er van boven, na de instorting van het deksel, zouden ingevallen zijn. De stukken die de invloed van het vuur hebben ondergaan, zullen van de brandstapel zijn opgeraapt. De andere fragmenten kunnen voortkomen van vaatwerk dat bij het dodenmaal ritueel verbrijzeld werd <sup>4</sup>. Benevens de grafkamer kwamen nog een vierkantig paalspoor van 40 cm zijde en een ronde put aan het licht (fig. 13). Eerst genoemd spoor is het overblijfsel van een zware, eiken balk die in het centrum van de tumulus rechtop was geplant. Over zijn betekenis lopen de meningen nogal uiteen <sup>5</sup>. Het meest logische lijkt ons dat deze balk voor de opbouw van het heuvellichaam heeft gediend.

<sup>1</sup> H. ROOSENS & M. VANDERHOEVEN, Een verdwenen tumulus te Rosmeer, *O.L.L.* X, 1955, 57 (= *Archaeologia Belgica* 24). PH. DE SCHAEZTEN, La tombe belgo-romaine de Riemst, *B.I.A.L.* LXVII, 1949-1950, 37-60.

<sup>2</sup> F. HUYBRIGTS, *B.S.S.L.L.* XX, 1, 1901, 121.

<sup>3</sup> Het verslag van Dr. med. P. Janssens die wij danken voor zijn medewerking, luidt als volgt : „Het gewicht van de crematies bedraagt 1440 g; het grootste fragment meet 111 mm. Anatomisch gesproken zijn de meeste beenderen vertegenwoordigd. De platte beenderen van de schedel zijn eerder zeldzaam; ze vertonen meestal volledig open suturen. Van de andere schedelbeenderen is een fragment van een ramus ascendens rechts van een mandibula voorhanden; de M/3 is reeds uitgekomen. Bij de lange beenderen zijn de diafysen stevig van bouw; de epifysen vertonen geen groeilijnen meer. De wervellichamen zijn in goede bewaringstoestand. Ze vertonen ter hoogte van het thoracale en van het lumbale segment een sterke spondylarthrose, vooral aan de rechterzijde van het wervellichaam. Een groot gedeelte van de linker knieschijf is bewaard, evenals de gewrichtspan met het processus coronoides van een rechterschouderblad.

Het betreft hier de resten van een man op hogere leeftijd; de ouderdomsgrens kan niet bepaald worden. Aan sommige crematieresten zijn ijzersporen te zien, eenmaal ook brons. Het ligt voor de hand dat het lichaam verbrand werd, bedekt door de brandstapel.

Er zijn ook gecremeerde dierenbeenderen voorhanden, o.a. ribfragmenten van een klein dier (haas?) en de epifyse met een deel van de diafyse van een jong dier”.

<sup>4</sup> Voor deze gebruiken, zie : A. VAN DOORSELAER, *Les nécropoles d'époque romaine en Gaule septentrionale*. Brugge, 1967, 111 ss. — M. AMAND, *De Gallo-Romeinse tumuli*. Brussel, 1969, 16 ss.

<sup>5</sup> M. AMAND, *o.c.*, 27 & 28.



De ronde put is eveneens een bekend verschijnsel, o.a. te Sint-Huibrechts-Hern <sup>1</sup> en misschien ook te Koninksem <sup>2</sup>. Deze putten staan vermoedelijk met de dodencultus in verband en men mag aannemen dat er offergaven werden ingestort <sup>3</sup>. Zonder een rechtstreeks verband te willen leggen, weze toch vermeld dat zulke putten, vaak van grote diepte, in Keltische vierhoekschanzen voorkomen <sup>4</sup>. Ze bevatten organische stoffen, overblijfsels van vlees en bloed, die op dierenoffers wijzen.

De brandstapel die soms door het heuvellichaam was bedekt, hebben we niet teruggevonden. Vermits gans de oppervlakte van de tumulus niet werd vrijgelegd, is het mogelijk dat hij zich daar nog bevindt. Evenmin kunnen we ons met zekerheid uitspreken over het al dan niet bestaan van een omheining aan de voet van de heuvel. De sleuven werden wellicht niet ver genoeg uitgezet om daarover uitkomst te geven. Toch lijkt een omheining ons weinig waarschijnlijk.

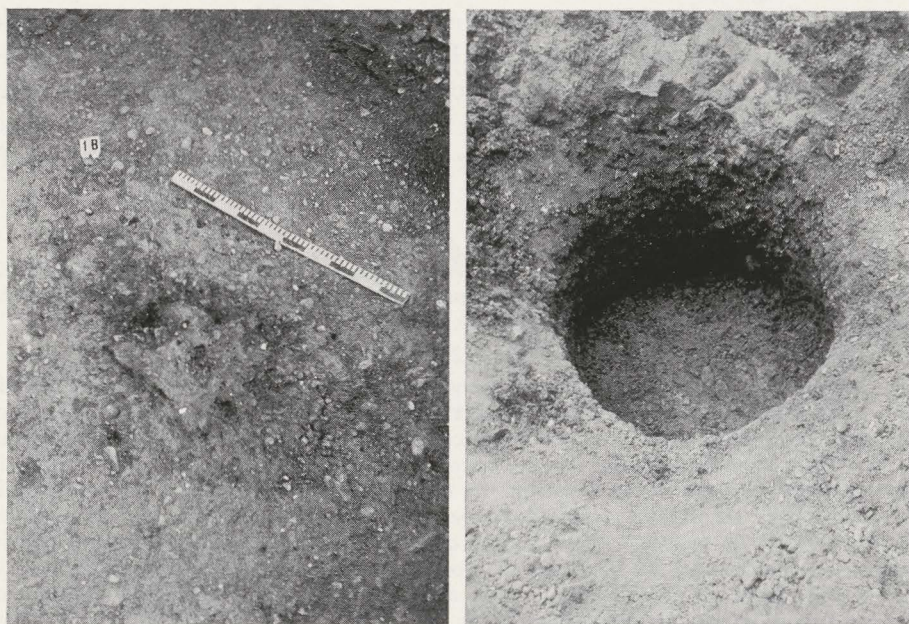


Fig. 13. — Het paalspoor en de ronde put. — Le trou de pieu et le puit.

<sup>1</sup> F. HUYBRIGTS, *B.S.S.L.L.* XX, 1, 1901, 116 & 117.

<sup>2</sup> F. HUYBRIGTS, *Antiquités romaines à Tongres*, *B.S.S.L.L.* XVII, 1, 1897, 7 & 8.

<sup>3</sup> M. AMAND, *o.c.*, 28.

<sup>4</sup> K. SCHWARTZ, *Viereckschanzen - keltische Kultplätze aus den letzten Jahrhunderten vor Christi Geburt*, *Ausgrabungen in Bayern* (Sonderausgabe *Bayerland*, 1967), 11-16.



## BIJLAGE

### DE ROMEINSE OVERBLIJFSELEN TUSSEN TONGEREN EN MAASTRICHT

G.V. LUX

Aan de hand van eigen opzoekingen en vroegere vermeldingen hebben we een lijst en een kaart samengesteld van villa's, tumuli en grafvelden in het gebied benoorden Tongeren tot Maastricht.

De nummers van de lijst stemmen overeen met deze op de kaart, fig. 14. Het nummer van de vindplaatsen die we zelf op het terrein hebben opgespoord, is in vetjes gedrukt.

#### EIGENBILZEN

1. Begraafplaats op de Hommelenberg.  
L. RASKIN, Kennismaking met Eigenbilzen, *Toerisme in Limburg* XVI, 1964, 48.
2. Dakpannen op het Groot Steenbergerveld (= Op de Grote Steen en Steenberg).  
G.V. LUX, De vroegste geschiedenis van Rosmeer, *O.L.L.* XII, 1957, 13 & 19.  
Wellicht betreft het hier dezelfde plaats die door Huybrigts reeds was vermeld.  
F. HUYBRIGTS, Etude comparative des occupations romaines et franques de la Hesbaye, *B.S.S.L.L.* XXII, 1904, 26.

#### GELLIK

3. Dakpannen op het Kerkveld ten noordoosten van de kerk; niet nauwkeurig te localiseren.  
J. HABETS. Découvertes d'antiquités dans le Duché de Limbourg, *P.S.H.A.L.* XVIII, 1881, 176.
4. Overblijfselen van een villa op het Komveld.
5. Dakpannen op het limiet van de gemeenten Gellik en Veldwezelt.

#### LANAKEN

6. Substructies van een villa tussen de Ducatonsweg en de Rosierlaan.  
*Het Belang van Limburg*, 1 nov. 1950.
7. Graf langs de Brugstraat te Smeermaas, in 1965 ontdekt (fig. 15).  
G.V. LUX, *Archeologie*, 1965, 15.
8. Verscheidene graven ten oosten van de Oude Heerbaan te Smeermaas.  
J. HABETS, o.c., 175.  
Het gelukte ons de localisatie te bepalen (fig. 15).

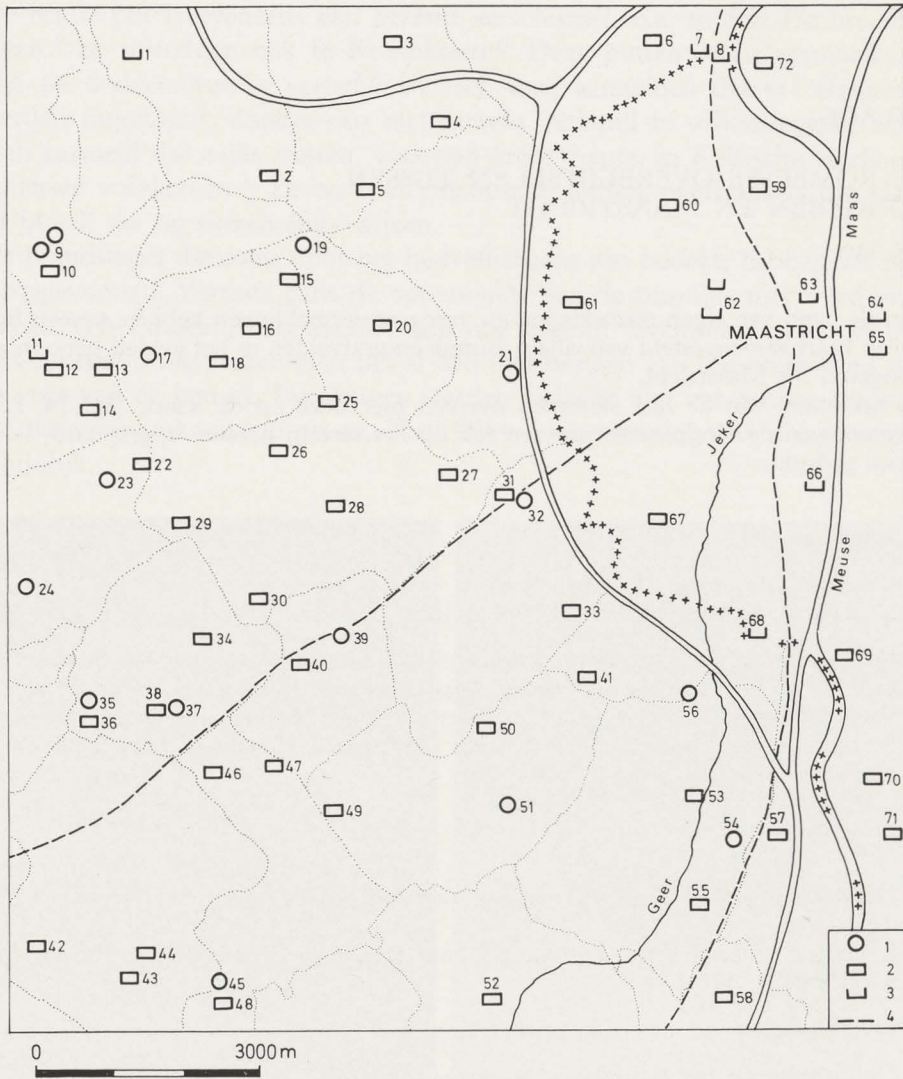


Fig. 14. — Verspreidingskaart van de Romeinse overblijfselen tussen Tongeren en Maastricht. — Carte de répartition des vestiges romains entre Tongres et Maastricht.  
 1 : Tumulus. — 2 : Villa. — 3 : Begraafplaats. Sépultures. — 4 : Romeinse weg. Route romaine.



## WALTWILDER

9. Twee grafkamers van genivelleerde tumuli op de Bek langs de Molenstraat.  
G.V. LUX, *Archeologie*, 1964, 17 en 1965, 15.
10. Overblijfsels van een villa bij de grens met Martenslinde.

## KLEINE SPOUWEN

11. Grafveld op het gehucht Berg.  
F. HUYBRIGTS, *Statistique des antiquités franques de Tongres et des environs*, A.F.A.H.B., Liège, 1909, II, 968 & 969.
12. Substructies van een villa in de nabijheid van voornoemd grafveld.  
F. HUYBRIGTS, *Tongres et ses environs pendant l'occupation romaine et franque*, B.S.S.L.L. XIX, 1901, 15.  
Id., *L'occupation de la Tongrie dans l'Antiquité*, B.S.S.L.L. XXXVIII, 1, 1923, 231.
13. Overblijfsels van een gebouw.  
Nationale Dienst voor Opgravingen, *Bundel Kleine-Spouwen*, 1957.
14. Dakpannen en scherven.  
H. ROOSENS, *Archeologie*, 1963, 67.

## ROSMEER

15. Overblijfselen van een villa op de plaats : Achter de Staberg.
16. Dakpannen en scherven op de Staberg langs de Oude Vlijtingenstraat.  
H. ROOSENS & G. V. LUX, *Een nederzetting uit de IJzertijd op de Staberg te Rosmeer* (*Archaeologia Belgica* 109), Brussel, 1969, 7 & 8.
17. Grafkamer van een genivelleerde tumulus langs de Biessenweg, op de plaats : het Hinnedaök.  
H. ROOSENS & M. VANDERHOEVEN, *Een verdwenen tumulus te Rosmeer*, O.L.L. X, 1955, 52-59 (= *Archaeologia Belgica* 24).
18. Substructies van een villa langs de Schuivestraat (thans de Diepestraat).  
H. ROOSENS & M. VANDERHOEVEN, *Een Merovingisch grafveld in Romeins puin te Rosmeer*, O.L.L. VII, 1952, 111 (= *Archaeologia Belgica* 9).

## HEES

19. Grafkamer van een genivelleerde tumulus bij de grens met Mopertingen, vroeger verkeerdelijk onder Mopertingen gesitueerd.  
F. HUYBRIGTS, *Tongres et ses environs pendant l'occupation romaine et franque*, B.S.S.L.L. XIX, 1901, 49. - J. BELONJE, *Een tumulus te Hees*, *Limburg* XXXVIII, 1959, 267-269.
20. Overblijfselen van een gebouw op de plaats : de Grote Steen.  
G. V. LUX, *De vroegste geschiedenis van Rosmeer*, O.L.L. XII, 1957, 19.

## VELDWEZELT

21. Geëffende tumulus op het gehucht Kesselt.

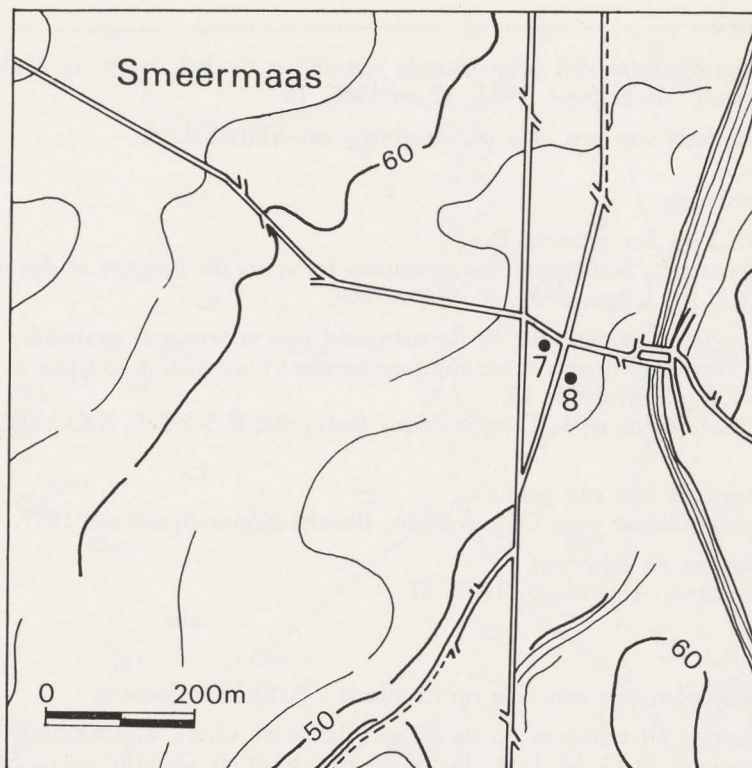


Fig. 15. — Romeinse graven te Lanaken-Smeermaas. — Situation des tombes romaines à Lanaken-Smeermaas.

#### GROTE-SPOUWEN

22. Overblijfselen van een gebouw bij de grens met Vlijtingen.
23. Geëffende tumulus langs de Bovenstraat.  
C. THYSEN, *Een eeuw uit het verleden van Grote-Spouwen*, Tongeren, 1947, 35 & 36.
24. Geëffende tumulus op het gehucht Klein-Membruggen.  
C. THYSEN, *o.c.*, 36, voetnoot 1.

#### VLIJTINGEN

25. Overblijfselen van een gebouw op de plaats : de Lippe.
26. Bouwmateriaal en dakpannen in het dorpscentrum.  
H. ROOSENS, *Archeologie*, 1960, 420.
27. Dakpannen te Klein-Lafelt, bij de grens met Veldwezelt.



28. Substructies van een villa tussen het dorpscentrum en Lafelt, op de plaats : de Keiberg.  
W. SIMENON, *Geschiedenis der voormalige heerlijkheid Vlijtingen*, P.S.H.A.L. XVII, 1901, 9 en voetnoot 1.  
Gedeeltelijk door het Provinciaal Gallo-Romeins Museum van Tongeren onderzocht.
29. Dakpannen op de Merkskens.
30. Dakpannen en bouw materiaal ten zuidoosten van de kapel van O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën.  
G. V. LUX, *De vroegste geschiedenis van Rosmeer*, O.L.L. XII, 1957, 19.

## VROENHOVEN

31. Overblijfsels van een villa op de plaats : Tommendal.  
F. HUYBRIGTS, *Etude comparative des occupations romaines et franques de la Hesbaye*, B.S.S.L.L. XXII, 1904, 26.
32. Tumulus vernield bij de aanleg van de steenweg Tongeren-Maastricht in 1904.  
J. HABETS, o.c., 173.
33. Substructies van een villa op de Bliet.  
J. HABETS, o.c., 173.

## HERDEREN

34. Dakpannen en bouw materiaal (mededeling P. Cleuren, Herderen).
35. Bewaarde tumulus.  
F. DRIESEN, *Monuments archéologiques limbourgeois*, B.S.S.L.L. III, 1856, 211.
36. Dakpannen ten zuidoosten van voornoemde tumulus (mededeling P. Cleuren, Herderen).
37. Bewaarde tumulus.  
F. DRIESEN, o.c., 211.
38. Overblijfsels van een villa.  
J. MERTENS, *Enkele beschouwingen over Limburg in de Romeinse tijd* (Archaeologia Belgica 75), Brussel, 1964, 25.

## RIEMST

39. Grafkamer van genivelleerde tumulus.  
PH. DE SCHAEZTEN, *La tombe belgo-romaine de Riemst*, B.I.A.L. LXVII, 1949-1950, 37-60.
40. Grondvesten van een gebouw.  
F. HUYBRIGTS, *Trouaille de monnaies*, B.S.S.L.L. XXIII, 1905, 307.

## KANNE

41. Dakpannen en potscherven bij de grens van Zichen-Zussen-Bolder, op de plaats : het Stichelveld.

## MILLEN

42. Substructies van een villa op de Hondenberg (mededeling L. Melard, Millen).
43. Substructies van een villa op het Kleinveldje (mededeling L. Melard, Millen).
44. Substructies van een villa langs de Mierenweg (mededeling L. Melard, Millen).  
De drie voormelde villa's werden in 1962 door het Provinciaal Gallo-Romeins Museum van Tongeren gedeeltelijk onderzocht.
45. Geëffende tumulus op het limiet van de gemeenten Millen, Valmeer en Roclenge-sur-Geer, op de plaats : het Tumke; niet nauwkeurig gelocaliseerd.

## VALMEER

46. Substructies van een villa op de plaats : Meerberg (mededeling W. Thijssen, Diepenbeek).  
G. DE BOE, *Archeologie*, 1966, 69.
47. Dakpannen nabij het limiet van de gemeente Riemst (mededeling G. De Boe).

## ROCLERGE-SUR-GEER

48. Dakpannen en bouw materiaal bij het limiet van de gemeente Millen.

## ZICHEN-ZUSSEN-BOLDER

49. Overblijfselen van een gebouw te Bolder in de nabijheid van de grens met Valmeer (mededeling J. Savenay, Tongeren).
50. Dakpannen te Zussen.
51. Bewaarde tunnels langs de Maastrichterweg te Zussen.

## WONCK

52. Grondvesten van een villa tegenover de parochiekerk.  
J. MERTENS, Sporen van Romeins kadaster in Limburg?, *Limburg XXXVII*, 1958, 258.

## EBEN-EMAEL

53. Substructies van een villa tussen de Jeker en de kerk van Emael (mededeling N. Peuskens, Lixhe).
54. Bewaarde tumulus langs de weg Eben-Emael-Lanaye.  
F. HUYBRIGTS, La voirie romaine, *B.S.S.L.L. XXXVIII*, 1, 1923, 139.
55. Dakpannen en scherven op de plaats Robinthier (mededeling J. Jodogne, Emael).
56. Geëffende tumulus op de Heijse.  
H. ROOSENS & G. V. LUX, *Een Gallo-Romeinse timulus te Eben-Emael-Kanne* (*Achaeologia Belgica*, 121). Brussel, 1970.

## LANAYE

57. Overblijfselen van een villa (mededeling N. Peuskens, Lixhe).



LIXHE

## 58. Substructies van een villa (mededeling N. Peuskens, Lixhe).

MAASTRICHT en omgeving (Nederlands-Limburg)

Met uitzondering van nr. 61, door ons zelf opgespoord, werden alle andere overblijfselen ons vriendelijk medegedeeld door dr. J. Sprenger van het Bonnefantemuseum te Maastricht.

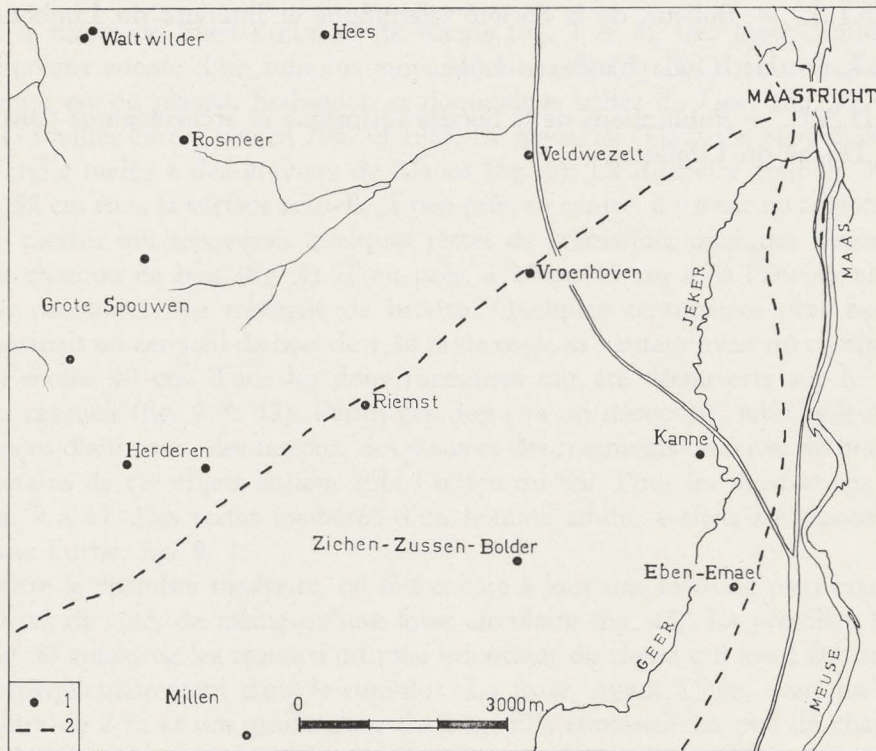


Fig. 16. — Verspreidingskaart van de tumuli. — Carte de répartition des tumuli.

1 : Tumulus. — 2 : Romeinse weg. Route romaine.

LIJST VAN DE AFKORTINGEN

A.F.A.H.B. = Annales de la Fédération archéologique et historique de Belgique.

B.I.A.L. = Bulletin de l'Institut archéologique liégeois.

B.S.S.L.L. = Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg.

O.L.L. = Het Oude Land van Loon.

P.S.H.A.L. = Publications de la Société historique et archéologique dans le Duché du Limbourg.



## RÉSUMÉ

### UN TUMULUS GALLO-ROMAIN A EBEN-EMAEL - KANNE

A la limite de Eben-Emael et de Kanne (fig. 1 & 4), une légère éminence témoigne encore d'un tumulus aujourd'hui nivelé (fig. 3). Il se trouvait à la limite est du plateau hesbignon et dominait la vallée du Geer (fig. 2).

Les fouilles eurent lieu en 1967 et 1968. Le noyau de l'élévation était constitué d'argile mêlée à des graviers de Meuse (fig. 5). Le diamètre était de 30 m. A 55 cm sous la surface actuelle, à peu près au centre, il y avait un agglomérat de pierres qui recouvrait quelques restes de crémation, quelques tessons et du charbon de bois (fig. 6). Tout près, à 10 ou 15 cm sous l'ancien niveau fut découvert une monnaie de bronze. Quelques centimètres plus bas, se dessinait un cercueil de bois de 1,40 m de côté; sa hauteur avait dû comporter au moins 60 cm. Tous les dons funéraires ont été découverts sur le fond du cercueil (fig. 7 & 12). Parmi ces derniers on découvrit, jetés pêle-mêle, des os d'animaux, des tessons, des clous et des fragments de fer et de bronze; certains de ces objets avaient subi l'action du feu. Pour les illustrations voir fig. 9 à 11. Les restes incinérés d'un homme adulte avaient été rassemblés dans l'urne, fig. 9, 1.

Outre la chambre funéraire, on mit encore à jour une trace de pieu carré de 40 cm de côté, de même qu'une fosse circulaire (fig. 13). La première trace (fig. 8) constitue les restes d'un pieu important de chêne qui avait été dressé perpendiculairement dans le tumulus. La fosse, quant à elle, avait un diamètre de 2 m et une profondeur de 4 m. Elle contenait un peu de charbon de bois, quelques tessons de céramique, un éclat de silex et des grosses pierres.

Ce tumulus est daté par une monnaie de Domitien frappée en 90-91.

En annexe, on trouvera une liste des sites romains — villas, tumulus et cimetières — entre Tongres et Maastricht. Les numéros de la liste se rapportent à la carte, fig. 14. Une carte particulière pour les tumulus est représentée, fig. 16.

